

BROEDVOGELS
VAN
DE NAARDER ENG
IN 2010

Hugo Weenen

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken

Hilversum

Broedvogels van de Naarder Eng 2010

BROEDVOGELS
VAN
DE NAARDER ENG
IN 2010

Auteur: Hugo Weenen

Met medewerking van Huub Casander, Dirk Prop, Dick Jonkers, Poul Hulzink en Jelle Harder

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken
Subgroep Avifauna
Postbus 1028
1200BA Hilversum
broedvogels@vwggooi.nl
www.vwggooi.nl

Uitgave VWG: 194

foto omslag: Hugo Weenen

Copyright 2011 – Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum
Overname van gegevens is alleen toegestaan met bronvermelding en na schriftelijke toestemming van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken.

Dankwoord

Dank is verschuldigd aan de leden van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken die de inventarisaties hebben uitgevoerd, te weten:

Nelleke Bary
Juun de Boer
Huub Casander
Maartje Doorn
Pieter Doorn
Peter Jansen
Tonny Makkinje
Wil Makkinje
Paul van de Poel
Dirk Prop
Wouter Rohde
Jossi Struijs
Michel Vlaanderen
Hugo Weenen

Dank ook aan degenen die hebben bijgedragen aan het analyseren van de gegevens en commentaar hebben gegeven op eerdere versies van het rapport, met name Huub Casander, Dirk Prop, Dick Jonkers, Poul Hulzink en Jelle Harder.

Wij zijn erkentelijk voor ondersteuning door GNR in de vorm van kaartmateriaal en het vermenigvuldigen van het rapport.

Inhoudsopgave

1. Samenvatting	5
2. Het gebied	7
2.1 Inleiding	
2.2 Gebiedsgrenzen	
2.3 Karakteristieken van het gebied	
2.4 Waarden van het gebied	
2.5 Uitgevoerd beheer	
2.6 Toekomstig beheer	
3. Werkwijze	9
3.1 Veldwerk	
3.2 Verwerken van de veldgegevens	
4. Resultaten	10
4.1 Broedvogel territoria	
4.2 Overige potentiële broedvogels	
5. Discussie	12
5.1 Vergelijking resultaten 2010 en 1973	
5.2 Vergelijking van de Naarder Eng met de Huizer Eng	
6. Aanbevelingen voor terreinbeheer	16
7. Geraadpleegde bronnen	18
7.1 Literatuur	
7.2 Internet sites	
8. Bijlagen	20
Bijlage 1. Gebied dat is geïnventariseerd in 2010	
Bijlage 2. Gebied dat is geïnventariseerd in 1973	
Bijlage 3. Territoriumkaarten 2010	

Broedvogels van de Naarder Eng 2010

1. Samenvatting

In 2010 zijn de broedvogels van de Naarder Eng geïventariseerd. In totaal zijn 39 broedvogelsoorten vastgesteld in dit gebied. In volgorde van talrijkheid zijn dat de volgende soorten:

Tabel 1. Broedvogel soorten in de Naarder Eng in 2010

Soort	totaal	Soort	totaal
Vink	70	Huismus	4
Merel	58	Staartmees	3
Roodborst	51	Glanskop	3
Koolmees	46	Goudhaan	2
Zwartkop	44	Bosuil	2
Winterkoning	32	Groenling	2
Grote Bonte Specht	30	Holenduif	2
Pimpelmees	27	Zwarte Specht	1
Tjiftjaf	26	Nijlgans	1
Boomkruiper	23	Buizerd	1
Heggenmus	21	Turkse Tortel	1
Fitis	19	Koekoek	1
Tuinfluit	18	Ransuil	1
Zanglijster	14	Groene Specht	1
Gaai	10	Kleine Bonte Specht	1
Houtduif	9	Bonte Vliegenvanger	1
Zwarte Kraai	8	Kuifmees	1
Boomklever	5	Zwarte Mees	1
Witte Kwikstaart	4	Putter	1
Grasmus	4		

In het gebied zijn territoria van de volgende rode lijst soorten (van Beusekom et al. 2005) vastgesteld: Groene Specht, Huismus, Koekoek en Ransuil.

In 1973 is ook een broedvogelinventarisatie gedaan van de Naarder Eng met bijna dezelfde gebiedsgrenzen als in 2010 (Klein, 1973; zie ook bijlagen 1 & 2). Er werden toen 33 vogelsoorten geteld als broedvogel. Deze telling van bijna 40 jaar geleden biedt waardevol vergelijkingsmateriaal met deze inventarisatie, ook al zijn de gehanteerde methodes niet precies dezelfde. Het blijkt dat er in het gebied grote veranderingen hebben plaatsgevonden in het broedvogelbestand. Sterk toegenomen zijn de volgende soorten (in volgorde van toename in aantal): Vink, Zwartkop, Grote Bonte Specht, Boomkruiper, Pimpelmees, Tuinfluit, Koolmees, Zanglijster, Boomklever en Grasmus. Sterk afgenomen zijn de volgende soorten (in volgorde van afname in aantal): Merel, Fitis, Winterkoning, Gaai, Tjiftjaf, Glanskop, Heggenmus en Houtduif.

Geheel verdwenen zijn Fazant, Patrijs, Spreeuw, Ekster en Ringmus. De Fazant was in 1973 een algemene broedvogel, maar het aantal territoria is toen niet vastgesteld. In 2010 is de Fazant in het geheel niet waargenomen. In 1973 was ook de Patrijs nog een broedvogel (één territorium), in 2010 zijn geen waarnemingen gedaan van deze soort.

Een vergelijking is gemaakt met de broedvogelinventarisatie van de Huizer Eng in 2001 (Proost et al, 2008). Dit gebied heeft net als de Naarder Eng een grote afwisseling van bospercelen en kleinschalige akkers en heeft een vergelijkbaar beheer. Echter de Huizer Eng heeft meer en grotere loofbomen met een humusrijkere ondergrond. Dit zou kunnen verklaren waarom de typische bosvogels zoals Merel, Goudhaan, Roodborst, Boomkruiper,

Broedvogels van de Naarder Eng 2010

Boomklever, mezen, Houtduif en Zanglijster hier veel talrijker zijn. Terwijl de SOVON trend voor deze soorten in de periode van 2001 - 2009 positief is, is de dichtheid van deze soorten in 2010 in de Naarder Eng minder dan 50% in vergelijking met de Huizer Eng in 2001. Ook de strenge winter van 2009-2010 zou mede verantwoordelijk kunnen zijn voor de verschillen, omdat standvogels door een strenge winter worden getroffen. In tegenstelling tot de standvogels waren de zomervogels (Tjiftjaf, Zwartkop, Tuinfluiter en Fitis) in de Naarder Eng in 2010 talrijker dan in de Huizer Eng in 2001.

2. Het gebied

2.1. Inleiding

De Naarder Eng is een landschappelijk aantrekkelijk gebied, met een grote afwisseling van bospercelen en kleinschalige akkers. Het gebied wordt door het Goois Natuurreservaat (GNR) beheerd. Het gebied is geïnterviewd om meer te weten te komen van de huidige broedvogelstand (soorten en aantallen). Deze kennis kan wellicht leiden tot aanpassingen in inrichting en het beheer van het gebied. Zo zijn er plannen om plaatselijk de akkerranden aantrekkelijker te maken voor foeragerende trekvogels en mogelijke broedvogels. Met deze broedvogelinventarisatie kan een nulsituatie worden vastgelegd voordat veranderingen in inrichting en of beheer worden toegepast.

Het gebied is ook in 1973 geïnterviewd op broedvogelterritoria, hetgeen het mogelijk maakt om veranderingen over de periode van de afgelopen 35-40 jaar vast te stellen.

2.2. Gebiedsgrenzen

Het geïnterviewde gebied omvat een deel van de zogenaamde Naarder Eng, en is gelegen in de gemeente Naarden. Het gebied wordt begrensd in het noorden door het fietspad langs de Gooimeerkust, in het oosten door de gemeentegrens tussen Naarden en Huizen, in het zuiden door drie wegen, namelijk Bestevaer, Driftweg en Oud Huizerweg en in het westen door de Oud Huizerweg, Oud Naarderweg en het landgoed Oud Naarden. Het binnen deze begrenzing aanwezige kampeerterrein van de NTKC (oppervlak is ca. 3 ha) is ook geïnterviewd. Totale oppervlakte van het gebied, exclusief het NTKC terrein, is ca. 95 ha waarvan ca. 55 ha bos. Het gebied is daarin heel vergelijkbaar met de Huizer Eng, met een totaal oppervlak van ca. 100 ha waarvan ca. 60 ha bos.

2.3. Karakteristieken van het gebied

De Naarder Eng is een beschermd natuurgebied en ligt op de kop van de stuwwal van Laren en Huizen (Goois Natuurreservaat, 2009). De Heuvelrug eindigt hier bij het Gooimeer. Het maaiveld verandert abrupt van hoog gelegen bosgrond in rietoever zone en gaat vervolgens over in de waterbodembodem. De opgeworpen Eukenberg en enigszins verhoogde Aalberg zijn ingericht als uitkijpunten voor het publiek en bieden uitzicht op het Gooimeer. Direct landinwaarts bevindt zich een landschappelijk fraai en afwisselend gebied met bossen, houtsingels, houtwallen en akkers die al eeuwenlang als bouwland in gebruik zijn. De bossen bestaan uit eikenspaartelgen en aangeplant naaldbos, en zijn ongeveer 60 jaar oud. De grofzandige ondergrond heeft in grote delen van het beboste gebied een (vergraven) podzolprofiel. Op de oude akkers ligt een humusrijke bovenlaag van enkele decimeters dikte. Het grondwater zit diep onder het maaiveld.

De kenmerkende flora van de wintergraanakkers bestaat uit korenbloem, bolderik, dauwnetel, korensla, windhalm, knopherik, akkerviooltje, bleekgele hennepnetel, echte kamille, kleine klapproos en zwaluwtong. Op de hakvrucht- en zomerakkers groeit gewone spurrie, perzikkruid, brosse melkdistel, akkerleeuwerik, kromhals, glad biggenkruid, gewone steenraket, klein knopkruid, vlasbekje en gewone reigersbek.

2.4. Waarden van het gebied

De oorspronkelijkheid van het kleinschalig engen-landschap en de samenhang met de akkerbouw, compleet met de traditionele gewassen en de karakteristieke akkerkruidenflora, vormen belangrijke waarden van de Naarder Eng.

De Naarder Eng maakt deel uit van project De Kust uit het Uitvoeringsprogramma Noordelijke Heuvelrug. Het doel hiervan is het behouden en versterken van de landschappelijke en ecologische kwaliteiten van de overgang van de kust naar de Heuvelrug

Broedvogels van de Naarder Eng 2010

en het versterken van de landschappelijke, ecologische en recreatieve samenhang van de kustlijn.

2.5. Uitgevoerd beheer

Plaatselijk is de Amerikaanse vogelkers teruggedrongen en zijn bomen en boomgroepen selectief verwijderd, waardoor ondergroei meer kans kreeg en een grotere diversiteit aan begroeiing is verkregen. In de bosgebieden zijn in douglas- en grove dennenpercelen open plekken gemaakt en hebben er dunningen plaatsgevonden ter stimulering van inlandse bomen en struiken. In het kader van nationale boomfeestdag (2004) is een perceel beuken aangeplant en werden struiken geplant op de helling van Eukenberg, om belopen te voorkomen. Tussen de oeverzone van het Gooimeer en de Eukenberg wordt een eikenhoutperceel in stand gehouden. Op zonnige plekken werden van houtsnippers broeihopen gemaakt voor de ringslang. Op de akkergrond die het Goois Natuurreservaat (GNR) in eigen beheer heeft werden traditionele gewassen als rogge, haver, gerst en boekweit verbouwd. Op de meeste akkers is niet geoogst en is het gewas ten goede gekomen aan de fauna waaronder pleisterende, foeragerende vogels. Diverse akkers worden nog door boeren gepacht. Gronden waarvan de pachttermijn afliep, zijn onder specifieke voorwaarden en op jaarbasis in gebruik gegeven aan plaatselijke boeren.

2.6. Toekomstig beheer

De beheersvisie 2010-2019 van het GNR voor de Naarder Eng bevat de volgende plannen:

- Aankoop van enclaves
- Herinrichting van parkeerterreinen
- Ongewenste gebruiksvormen zoals kerstbomenteelt, bouwsels, afrasteringen etc. worden gesaneerd
- Geleidelijk omvormen van aangeplante naaldbossen naar meer gevarieerde bossen
- In stand houden van houtsingels en houtwallen
- Telen van karakteristieke landbouwgewassen op akkers. Bij beheer wordt rekening gehouden met gebruik van akkers door trekvogels en wintergasten.
- Begrazing door schaapskudde van bermen en overhoekjes
- Periodiek worden bomen in de oeverzone verwijderd
- Verder afsluiten van zandwegen voor gemotoriseerd verkeer in samenwerking met de gemeente Naarden

3. Werkwijze

3.1. Veldwerk

Het oppervlak van het GNR gebied was te groot om in één ochtend door één ploeg te inventariseren en is daarom opgesplitst in twee delen. Deel 1 was het meer oostelijk gelegen deel van het GNR-gebied en was 44 ha groot (waarvan ca. 19 ha bos) en het meer westelijk gelegen deel 2 was 51 ha groot (waarvan circa. 36 ha bos). Beide ploegen inventariseerden ook de broedvogels van het kampeerterrain van de Nederlandse Toeristen Kampeer Club (NTKC). Elke 14 dagen vanaf 22 maart zijn de deelgebieden onderzocht. De duo-tellingen werden zoveel mogelijk op dezelfde dag en in ieder geval in hetzelfde weekend uitgevoerd. De SOVON broedvogelkarteringsmethode (Van Dijk, 2004) is gebruikt voor het bepalen van de broedvogelterritoria.

Een team bestond uit 2-3 personen met minimaal 1 ervaren teller. De tellers tekenden de waarnemingen in het veld op veldkaarten van ongeveer 1:5.000 die beschikbaar waren gesteld door GNR. Behalve de locatie werd de soort waarneming genoteerd (individu, paar, balts, nestindicatie/alarm, nest of anders). Alle potentiële broedvogels werden op deze manier genoteerd. Losse waarnemingen werden apart genoteerd hoewel hier geen volledigheid is nagestreefd. Er werd gebruik gemaakt van gewone veldkijkers.

De data en tijden van de inventarisaties zijn aangegeven in tabel 2.

Tabel 2. Data en tijden van de inventarisaties

Teldatum	Begintijd	Eindtijd	Dagdeel
20-3	6:00	9:00	ochtend
3-4	6:15	9:15	ochtend
17-4	6:00	9:30	ochtend
1-5	5:15	8:45	ochtend
15-5	4:45	7:00	ochtend
29-5	7:15	10:30	dag
1-6	21:00	22:45	avond
12-6	7:00	9:30	dag
26-6	4:15	6:00	ochtend

3.2. Verwerken van de veldgegevens

Bij het uitwerken van de waarnemingen is gebruik gemaakt van de website www.broedvogelkartering.nl. In een artikel in het Vogeljaar (Prop et al, 2010) is de werking hiervan beschreven. Het komt er op neer dat via deze site alle afzonderlijke waarnemingen via een Google kaart ingevoerd kunnen worden waarbij tevens het soort waarneming wordt ingevuld. Aan het eind van het seizoen kunnen per soort de territoria automatisch berekend worden door middel van het clusteren van de waarnemingen. De rekenwijze hierbij is geheel volgens de Broedvogel Monitoring Methode (BMP) van SOVON (Van Dijk, 2004). Het resultaat van de berekening is te zien op een stippenkaart, waarbij een stip het berekende middelpunt is van een cluster waarnemingen van een zelfde territorium.

De twee deelgebieden van de Naarder Eng zijn als één telgebied geregistreerd in www.broedvogelkartering.nl en alle tellers zijn hiervoor geautoriseerd. Na elke telling, liefst op de teldag zelf, werden de waarnemingen ingevoerd. Gaandeweg het seizoen werden zo de soortenkaarten opgebouwd die voor alle tellers zichtbaar waren. Aan het einde van het seizoen zijn de territoria automatisch berekend.

Broedvogels van de Naarder Eng 2010

4. Resultaten

4.1. Broedvogelterritoria

In de tabel 3 staan de aantallen vastgestelde broedvogelterritoria in het GNR gebied en het NTKC terrein.

Tabel 3. Broedvogel territoria en soorten in de Naarder Eng in 2010

Soort	gebied		
	GNR	NTKC	totaal
Nijlgans	1	0	1
Buizerd	1	0	1
Holenduif	2	0	2
Houtduif	9	0	9
Turkse Tortel	1	0	1
Koekoek	1	0	1
Ransuil	1	0	1
Bosuil	1	1	2
Groene Specht	1	0	1
Zwarte Specht	1	0	1
Grote Bonte Specht	28	2	30
Kleine Bonte Specht	1	0	1
Witte Kwikstaart	4	0	4
Winterkoning	31	1	32
Heggenmus	19	2	21
Roodborst	51	0	51
Merel	56	2	58
Zanglijster	14	0	14
Grasmus	3	1	4
Tuinfluit	18	0	18
Zwartkop	41	3	44
Tijftjaf	24	2	26
Fitis	18	1	19
Goudhaan	2	0	2
Bonte Vliegenvanger	1	0	1
Staartmees	3	0	3
Glanskop	3	0	3
Kuifmees	1	0	1
Zwarte Mees	1	0	1
Pimpelmees	25	2	27
Koolmees	44	2	46
Boomklever	5	0	5
Boomkruiper	22	1	23
Gaai	10	0	10
Zwarte Kraai	8	0	8
Huismus	4	0	4
Vink	69	1	70
Groenling	2	0	2
Putter	1	0	1
Totaal aantal soorten	39	13	39

GNR: deel van gebied dat in beheer is door GNR, ca. 95 ha.

NTKC: deel van gebied dat hoort bij het NTKC kampeerterrein, ca. 3 ha.

Broedvogels van de Naarder Eng 2010

Alle vastgestelde broedvogelterritoria zijn gebaseerd op ochtendwaarnemingen, behalve die voor de uilen. Het ransuilterritorium is vastgesteld op basis van bedelgeluiden van tenminste twee jonge ransuilen die op 1 juni vanaf 22.30 uur te horen waren. De bosuilterritoria zijn vastgesteld door de uilenwerkgroep (mededeling Harry de Rooij, Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken). Bij beide bosuilenterritoria is sprake van bosuilkasten als nestgelegenheid.

4.2 Overige potentiële broedvogels

De volgende vogelsoorten zijn waargenomen tijdens de inventarisaties, maar broeden volgens de richtlijnen van de BMP-methode kon niet worden aangetoond:

Havik
Torenvalk
Gierzwaluw
Ekster
Kauw
Spreeuw
Tapuit
Sijs
Goudvink
Rietgors

Ekster, Kauw en Spreeuw broedden bij de rijtjeshuizen aan de Driftweg ten zuiden van het telgebied. Op 29 mei foerageerden honderden spreeuwen op de talrijke rupsen in de eikenbomen. De Havik had in het vroege voorjaar een territorium in het noordoostelijk deel van het telgebied. Op 3 april was hier een fel alarmerende exemplaar aanwezig en ook op 17 april werd hier een Havik waargenomen. Vermoedelijk als gevolg van de drukke betreding hebben de vogels het gebied verlaten.

5. Discussie

5.1. Vergelijking resultaten 2010 en 1973

In 1973 is ook een broedvogelinventarisatie gedaan (Klein, 1973). De gebiedsgrenzen kwamen grotendeels overeen met die van 2010 (zie bijlagen 1 & 2). De verschillen zijn als volgt:

noorden

1973: de waterlijn van het Gooimeer (rietoeverzone is toen in de inventarisatie meegenomen)

2010: fietspad

oosten

1973: gemeentegrens tussen Naarden en Huizen

2010: idem

zuiden

1973: de autoweg Bestevaer tot aan de Zeeweg en vandaar de denkbeeldige lijn naar Driftweg ter hoogte van huisnummer 87

2010: Bestevaer en Driftweg;

Het is op basis hiervan niet precies vast te stellen of de zuidgrens in beide inventarisaties precies hetzelfde was. Echter de precieze ligging van de zuidgrens is niet kritisch, aangezien de mogelijke verschillen akkerland betreffen met weinig broedvogelterritoria.

westen

1973: Oud Naarderweg tot aan de parkeerplaats Nimmerdor, vervolgens de ten zuid- en noord-oosten van deze parkeerplaats lopende wegen en vandaar de weg naar het IJsselmeerpaviljoen Oud Naarden

2010: hier zit een afwijking; een driehoek die wij wel mee hebben genomen, is toen niet gedaan.

Ook al zijn de gebieden niet precies hetzelfde, ze zijn wel grotendeels hetzelfde (>90%). In 1973 was de noordgrens het Gooimeer, in 2010 het fietspad. Op basis daarvan zou je kunnen verwachten dat in 1973 meer rietvogels zouden zijn waargenomen. Echter in 1973 zijn nauwelijks rietvogels waargenomen, wellicht omdat de rietbegroeiing toen erg beperkt was. Andere verschillen zijn voor wat betreft de te verwachten broedvogelterritoria ook niet kritisch.

In het rapport van 1973 staat niet aangegeven volgens welke systematiek is geïnventariseerd. De methodiek die in die tijd veel gebruikt werd, staat beschreven in het 'Handboek vogelinventarisatie' van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer. Deze methode komt grotendeels overeen met de SOVON methode die in het hier beschreven onderzoek is toegepast.

Op basis van (veronderstelde) overeenkomsten van gebied en methodiek van de onderzoeken in 1973 en 2010, zijn wij van mening dat vergelijking zinvol is.

In tabel 4 staan de aantallen vastgestelde broedvogelterritoria in 2010 en 1973 en de landelijke trends voor deze soorten in de periode 1990-2009 (bron: SOVON).

Broedvogels van de Naarder Eng 2010

Tabel 4. Broedvogelterritoria van de Naarder Eng in 1973 en 2010; vergelijking met landelijke trend volgens SOVON

Soort	1973	2010	verschil	landelijke trend*	Soort	1973	2010	verschil	landelijke trend*
Vink	14	70	56	+	Putter	0	1	1	++
Zwartkop	2	44	42	+	Turkse Tortel	1	1	0	=
Grote Bonte Specht	3	30	27	+	Ransuil	1	1	0	-
Boomkruiper	0	23	23	+	Zwarte Kraai	8	8	0	+
Pimpelmees	11	27	16	+	Huisemus	4	4	0	-
Tuinfluit	10	18	8	-	Groenling	2	2	0	+
Koolmees	38	46	8	+	Patrijs	1	0	-1	--
Zanglijster	9	14	5	+	Groene Specht	2	1	-1	+
Boomklever	0	5	5	+	Matkop	1	0	-1	-
Grasmus	0	4	4	+	Goudvink	1	0	-1	=
Goudhaan	0	2	2	+	Kneu	2	0	-2	-
Bosuil	0	2	2	=	Kievit	3	0	-3	-
Startaalmees	1	3	2	-	Houtduif	12-15	9	-3 / -6	-
Holenduif	0	2	2	=	Heggenmus	26	21	-5	=
Zwarte Specht	0	1	1	=	Glanskop	11	3	-8	=
Nijlgans	0	1	1	++	Ringmus	8	0	-8	-
Buizerd	0	1	1	+	Tjiftjaf	38	26	-12	=
Koekoek	0	1	1	-	Ekster	12	0	-12	-
Kleine Bonte Specht	0	1	1	+	Gaai	24	10	-14	+
Witte Kwikstaart	3	4	1	-	Spreeuw	24	0	-24	-
Roodborst	50	51	1	+	Winterkoning	66	32	-34	+
Bonte Vliegenvanger	0	1	1	=	Fitis	64	19	-45	-
Kuifmees	0	1	1	-	Merel	106	58	-48	+
Zwarte Mees	0	1	1	=	Fazant	algemeen	0	onbekend	-

* Landelijke trend volgens SOVON analyse van landelijke gegevens 1990-2009

Wanneer de aantallen broedvogel territoria in 2010 vergeleken worden met die in 1973, dan blijken er grote verschillen te bestaan. Deels zullen deze verschillen incidenteel van aard zijn (zoals jaarlijkse weerinvloeden, omstandigheden tijdens de trek), d.w.z. niet representatief voor een wat langere periode, deels zullen de verschillen het gevolg zijn van factoren die te maken hebben met nationale en internationale trends en deels zullen de verschillen te maken hebben ontwikkelingen van het gebied. Veranderingen in het gebied tussen 1973 en 2010 zijn bijvoorbeeld: bomen en bossen in het gebied (en aangrenzende gebied) zijn ouder geworden, er is meer dood hout, in het kader van het bosbeheer zijn in dichte naaldbossen open plekken gemaakt waarin zich een struiklaag van inheemse struiken ontwikkelt, de akkers worden anders beheerd en er wonen meer mensen in Huizen, dus waarschijnlijk zijn er meer recreatieve gebruikers van het gebied.

De volgende soorten zijn met tenminste 4 territoria toegenomen t.o.v. 1973 (in volgorde van toename in aantal): Vink, Zwartkop, Grote Bonte Specht, Boomkruiper, Pimpelmees, Tuinfluit, Koolmees, Zanglijster, Boomklever en Grasmus. Dit is in overeenstemming met de landelijke trends in de periode 1990-2009 (SOVON), behalve voor de Tuinfluit. De Tuinfluit is in de Naarder Eng toegenomen, terwijl de landelijke trend in de periode 1990-2008 negatief was. De soort is vooral in akker- en bosranden aangetroffen met een dichte struiklaag. Deels zijn deze randen langzaam maar zeker beter ontwikkeld zoals aan de Gooimeerkust en sommige akkers. Ook is er sprake van relatief nieuwe loofhoutranden in de open plekken in de grove dennenbossen in het oosten van het onderzochte gebied (Magdalenabos).

De volgende soorten zijn met tenminste 4 territoria afgenomen t.o.v. 1973 (in volgorde van afname in aantal): Merel, Fitis, Winterkoning, Spreeuw, Gaai, Ekster, Tjiftjaf, Ringmus, Glanskop, Heggenmus en Houtduif. De strenge winters van 2008 - 2009 en 2009 - 2010 spelen de jaarvogels Winterkoning en Glanskop en mogelijk ook de Merel parten.

Broedvogels van de Naarder Eng 2010

De grootste verschillen met de landelijke trends in de periode 1990-2008 zijn voor de Gaai, Winterkoning, Glanskop en Merel, die landelijk stabiel zijn of vooruitgaan, maar in de Naarder Eng achteruit zijn gegaan. Mogelijke verklaringen hiervoor:

De afname van gaai (en ekster) in de Naarder Eng heeft wellicht te maken met de aanwezigheid van haviken in het gebied. In de Naarder Eng (Magdalena bos) heeft enkele jaren een havik gebroed en ook in het aangrenzende Oud Naarden is een havik territorium.

Een andere mogelijke factor van de achteruitgang in de Naarder Eng is wellicht de toegenomen recreatiedruk in het gebied. Hiervoor zijn overigens geen concrete aanwijzingen, omdat tellingen en dosis-effect studies ontbreken. Wellicht dat het aspect van de vele loslopende honden die in het voorjaar de broedmogelijkheden voor bodem- en struikenbroeders kunnen verstoren, toch een rol speelt.

De Fazant was in 1973 een algemene broedvogel, maar het aantal territoria is toen niet vastgesteld. In 2010 is de Fazant in het geheel niet waargenomen. In het verleden was het in Nederland gebruikelijk om Fazanten bij te voeren en uit te zetten voor jachtdoeleinden. In 1973 was dat nog steeds het geval; sinds 1993 is dit echter verboden. Dit is vrijwel zeker de belangrijkste reden waarom er in 2010 geen Fazanten zijn waargenomen.

In 1973 was ook de Patrijs nog broedvogel (één territorium) terwijl in 2010 geen waarnemingen van de Patrijs zijn gedaan. Sinds de jaren '50 van de vorige eeuw is er landelijk sprake van een sterke afname van de aantallen. Het ontbreken van voldoende rust en het juiste gevarieerde voedsel is waarschijnlijk de belangrijkste oorzaak.

Als naar de verspreiding van vogelsoorten over het gebied wordt gekeken valt op dat de dichtheden en het soortenspectrum van de natuurlijk ogende eiken-berkenbossen (wat feitelijk doorgeschoten hakhoutbossen zijn) beperkt is.

5.2. Vergelijking van de Naarder Eng met de Huizer Eng

In tabel 5 staan de broedvogels in de Naarder Eng in 2010 en in de Huizer Eng in 2001. Het werkelijk getelde aantal territoria van de Naarder Eng is daarbij omgerekend naar 60 ha, zodat een directe vergelijking met de Huizer Eng mogelijk is. De volgorde van de soorten is op basis van afnemend aantal waargenomen broedvogelsoorten in de Naarder Eng in 2010.

De vergelijking van de broedvogelterritoria in de Naarder Eng en Huizer Eng wordt gekenmerkt door veel en grote verschillen in aantallen territoria. In tabel 5 staan 47 soorten vogels. Hiervan zijn er 19 soorten die in de Naarder Eng een hogere dichtheid laten zien dan in de Huizer Eng. Andersom zijn er dus 28 soorten die in grotere aantallen voorkomen in de Huizer Eng dan in de Naarder Eng. Soms zijn die verschillen heel groot zoals bij Merel, Koolmees, Zwartkop, Winterkoning, Pimpelmees, Heggenmus, Glanskop, Goudhaan, Grote Lijster, enz. Maar in veel gevallen zijn er kleine verschillen, bijvoorbeeld bij Grote Bonte Specht, Tjiftjaf, Grasmus, Groenling, enz.

De verschillen worden deels verklaard doordat er in de tussenliggende periode van 9 jaar landelijke veranderingen zijn opgetreden in de talrijkheid van broedvogels zoals de SOVON-index laat zien. Zo zit de Vink landelijk in de lift. Tabel 4 liet al zien dat deze soort in 1973 nog maar met 14 paar voorkwam in de Naarder Eng en in 2010 met 70 paar.

Broedvogels van de Naarder Eng 2010

Tabel 5. Broedvogelterritoria per 60 ha in de bosgebieden van de Naarder Eng (ca. 55 ha bos) in 2010 en de Huizer Eng (ca. 60 ha bos) in 2001

Soort	Naarder Eng	Huizer Eng	Soort	Naarder Eng	Huizer Eng
Vink	75	60	Holenduif	2,2	0
Merel	61	140	Groenling	2,2	0
Roodborst	56	155	Nijlgans	1,1	0
Koolmees	48	115	Buizerd	1,1	3
Zwartkop	45	22	Turkse Tortel	1,1	0
Winterkoning	34	76	Koekoek	1,1	0
Grote Bonte Specht	31	36	Ransuil	1,1	2
Pimpelmees	27	70	Bosuil	1,1	2
Tjiftjaf	26	22	Groene Specht	1,1	1
Boomkruiper	24	40	Zwarte Specht	1,1	0
Heggenmus	21	1	Kleine Bonte Specht	1,1	2
Tuinfluitier	20	6	Bonte Vliegenvanger	1,1	0
Fitis	19	7	Kuifmees	1,1	4
Zanglijster	15	41	Zwarte Mees	1,1	5
Gaai	11	21	Putter	1,1	0
Houtduif	10	35	Havik	0	1
Zwarte Kraai	9	5	Grauwe Vliegenvanger	0	1
Boomklever	5,5	17	Grote Lijster	0	6
Witte Kwikstaart	4,4	0	Vuurgoudhaan	0	2
Huismus	4,4	0	Matkop	0	4
Grasmus	3,3	2	Ekster	0	1
Staartmees	3,3	0	Goudvink	0	3
Glanskop	3,3	22	Appelvink	0	2
Goudhaan	2,2	28			

Er zijn ook verschillen in tabel 5 te zien die (waarschijnlijk) te maken hebben met verschillen in jaarlijkse weeromstandigheden, landschap, ligging en biotoop. De jaren voorafgaand aan 2001 waren relatief warm en met zachte winters. Het is niet uitgesloten dat jaarvogels in de Huizer Eng hiervan voordeel hebben ondervonden, waardoor de aantallen hoog waren. De Naarder Eng heeft struweelgebieden, maar relatief harde overgangen van bos naar akkergebied. De Huizer Eng heeft op een aantal locaties geleidelijker overgangen van bos naar akker. De Huizer Eng heeft meer en grotere loofbomen met een humusrijkere ondergrond. Dit zou een verklaring kunnen zijn waarom de typische bosvogels zoals Merel, Goudhaan, Roodborst, Boomkruiper, Boomklever, Mezen, Houtduif en Zanglijster veel talrijker zijn in de Huizer Eng. Terwijl de SOVON trend voor deze soorten in de periode van 2001 - 2008 positief is, is de dichtheid van deze soorten in 2010 in de Naarder Eng minder dan 50% in vergelijking met de Huizer Eng in 2001. Overigens zou ook de strenge winter van 2009 - 2010 kunnen meespelen, omdat juist de standvogels hierdoor worden getroffen. De inventarisatie van 2001 van de Huizer Eng werd niet beïnvloed door een strenge winter, terwijl de inventarisatie van de Naarder Eng na twee strenge winters heeft plaats gevonden.

In tabel 5 is verder te zien dat zomervogels als Tjiftjaf, Zwartkop, Tuinfluitier en Fitis in de Naarder Eng in 2010 talrijker waren dan in de Huizer Eng in 2001. Dit kan wellicht verklaard worden door de verschillen in biotoop.

6. Aanbevelingen voor terreinbeheer

1. Aanleg van mantelvegetaties

De Naarder Eng is een gevarieerd kleinschalig akker- en bosgebied en is landschappelijk aantrekkelijk. Het gebied heeft interessante broedvogels in een redelijk groot aantal soorten. Kenmerkend voor de Naarder Eng is de afwisseling van grotere en kleinere bosgebieden met akkergebieden. De overgangen tussen bos en akker zijn over het algemeen nogal plotseling. Een meer geleidelijke overgang van de bosranden naar de akkers door middel van struweelranden bij voorkeur met ondiepe greppels, zou het gebied aantrekkelijk kunnen maken voor 'bosrandstruweel vogels' (Sierdsema, 1995), zoals Gekraagde Roodstaart, Tuinfluiter, Fitis, Spotvogel, Braamsluiper, Putter etc.

Het Goois Natuurreservaat heeft in 2009 aanbevelingen laten opstellen door Steven Kragten van bureau VERDE Natuuradvies, voor inrichting en beheer van bosranden en akkers op 13 verschillende akkers in het Goois Natuurreservaat. Hiervan liggen er 6 op de Naarder Eng. De aanbevelingen moeten er toe leiden dat de omstandigheden voor trekvogels en wintergasten zo aantrekkelijk worden dat zij er langdurig kunnen verblijven. Mogelijk dat dit gevolgd kan worden door broedgevallen van deze vogels. Bij de trek- en wintervogels moet gedacht worden aan vinkachtigen, diverse soorten gorzen, lijsterachtigen, patrijzen, roofvogels en uilen. Als mogelijke broedvogels komen vrijwel dezelfde soorten in aanmerking als genoemd bij de trek- en wintervogels.

Het is aan te bevelen de voorstellen van Stefen Kragten de komende tijd uit te voeren. Een nulsituatie voor de toekomstige monitoring van broedvogels is nu vastgelegd. Als nieuw onderdeel van monitoring kunnen in de toekomst wellicht ook trek- en wintervogels in akkerranden die anders zijn ingericht en beheerd, worden geteld. Ook hier zou dan eerst een nulsituatie moeten worden vastgelegd.

2. Inzaaien van kruidenranden

De Vereniging voor Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer Noord-Groningen (Wierde en Dijk) heeft goede ervaring met kruidenranden in akkergebieden. Dit zou wellicht ook in de Naarder Eng aantrekkelijk kunnen zijn voor soorten van de Veldleeuwergroep en Gele Kwikstaart. In het rapport van Kragten (2009) worden hiervoor ook aanwijzingen gegeven.

3. Creëren van akkervogelvlakken in graan akkers

Door in een perceel met winter- of zomergraan een aantal vlakken niet in te zaaien, ontstaan extra foerageermogelijkheden voor leeuweriken en andere akkervogels Groningen (Wierde en Dijk).

4. Handhaving van beleid om dode bomen te laten staan en dood hout te laten liggen

Het gebied bevat een redelijk groot aantal dode bomen. De middelgrote dode bomen worden voornamelijk door de middelgrote holenbroeders zoals Grote Bonte Specht, Holenduif en Boomklever gebruikt. De kleinere dode bomen zijn potentieel geschikt voor de Kleine Bonte Specht, Boomkruiper en mezen.

5. Open plekken maken in dichte naaldbospercelen

Het maken van open plekken in dichte bossen vergroot de variatie. Er ontstaan veel meer randen met inheemse loofboom- en struiksoorten. Diverse vogelsoorten zijn aan die bosranden gebonden (zie ook 1).

6. Open plekken maken in doorgesloten hakhoutpercelen

Broedvogels van de Naarder Eng 2010

Het is opvallend dat de relatief grote oppervlakten eikenberkenbos – de zogenaamde doorgeschoten hakhoutpercelen - lage dichtheden en een beperkte assortiment vogels herbergt. Hier liggen nog mogelijkheden om deze bossen meer gevarieerd te maken. Een goede beheermaatregel is het maken van open plekken waardoor er meer bosrandlengte ontstaat en de struiklaagontwikkeling wordt gestimuleerd wat aantrekkelijk is voor diverse vogelsoorten.

7. Verminderen sluippaden en creëren van rustige bospercelen

Door het dichtleggen van randen van bospercelen en sluippaden (met boomstammen, boomstobben, takkenrillen, lippen van bomen) kunnen bospercelen in de kern minder betreden worden door mensen en loslopende honden. Dit leidt tot een beter biotoop en meer rust voor bodembroeders en broedvogels van de kruid- en struiklaag.

7. Geraadpleegde bronnen

7.1 Literatuur

Van Beusekom, R., Huigen, P., Hustings, F., de Pater, K. & Thisen, J. 2005. Rode lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion, Baarn.

Van Dijk, A.J. 2004. Handleiding Broedvogel Monitoring Project (Broedvogelinventarisatie in proefvlakken) SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Van Dijk A.J. van, Boele, A., Hustings, G.F., Koffijberg, K. & Plate, C.L. ,2010. Broedvogels in Nederland in 2008. SOVON-monitoringrapport 2010/1. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Goois Natuurreservaat, 2009. Beheervisie en beheerplan 2010-2019.

Hustings M.F.H., Kwak R.G.M., Opdam P.F.M. & Reijnen M.J.S.M. (Red.) 1985. Vogelinventarisatie (Natuurbeheer In Nederland 3). Achtergronden, Richtlijnen en Verslaglegging. Pudoc/Vogelbescherming, Wageningen/Zeist.

Klein, J. ,1973. Naarder Eng. De Korhaan 7(5), 4-8.

Kragten Stefen, bureau VERDE Natuuradvies, 2009. Mogelijkheden voor vogels van akkers en akkerranden in het Goois Natuurreservaat.

Proost, G., Jonkers, D.A. en Weenen, H. 2008. Broedvogels van de Huizereng in 2001. Rapport 173 van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken.

Prop, D., Spoorenberg, P. & Mooij, J. 2010. SOVON broedvogelkartering via internet. Het Vogeljaar 2010-2.

Sierdsema H. ,1995. Broedvogels en beheer. Het gebruik van broedvogelgegevens in het beheer van bos- en natuurterreinen. SBB-rapport 1995-1, SOVON-onderzoeksrapport 1995/04. SBB/SOVON, Driebergen/Beek-Ubbergen.

Vogelbalans 2010, 2010. SOVON Vogelonderzoek Nederland.

7.2 Internet sites

Netwerk Ecologische Monitoring, SOVON Vogelonderzoek Nederland & CBS, www.sovon.nl

Wierde en Dijk. Vereniging voor Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer Noord-Groningen, www.wierde-en-dijk.nl

Goois Natuurreservaat, www.gnr.nl

8. Bijlagen

Bijlage 1. Gebied dat is geïnventariseerd in 2010 (dit rapport)

Bijlage 2. Gebied dat is geïnventariseerd in 1973 (Klein 1973)

Met stippellijn is aangegeven een mogelijke alternatieve westgrens, de westgrens is niet met zekerheid vast te stellen op basis van de beschrijving.

Bijlage 3. Territoriumkaarten 2010

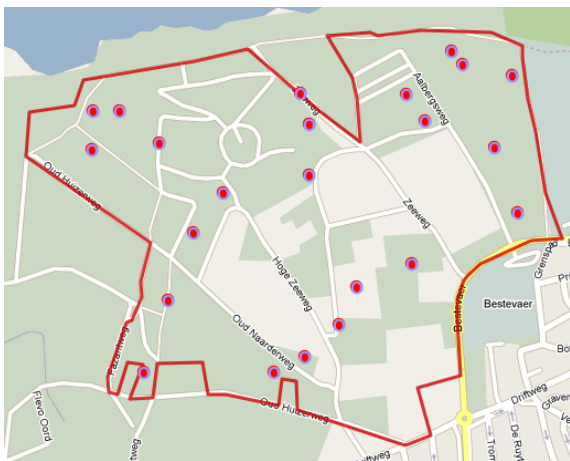
Bonte Vliegenvanger

Boomklever

Boomkruiper

Bosrietzanger

Buizerd

Beschikbaar op aanvraag

Fitis

Broedvogels van de Naarder Eng 2010

Gaai

Glanskop

Goudhaan

Grasmus

Groene Specht

Groenling

Grote Bonte Specht

Heggenmus

Holenduif

Houtduif

Huismus

Kleine Bonte Specht

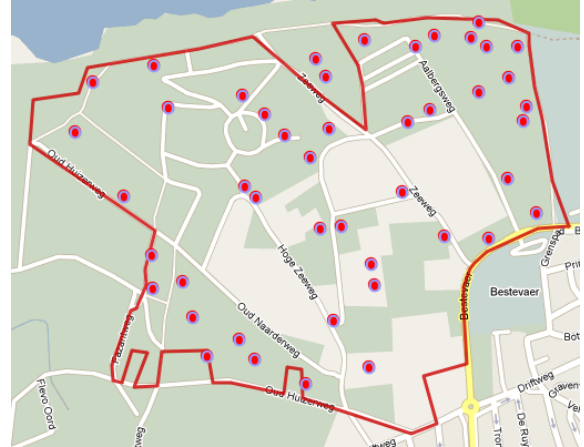

Broedvogels van de Naarder Eng 2010

Koekoek

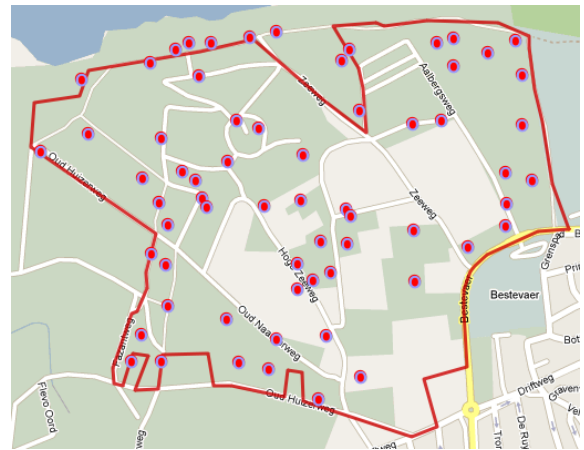
Koolmees

Kuifmees

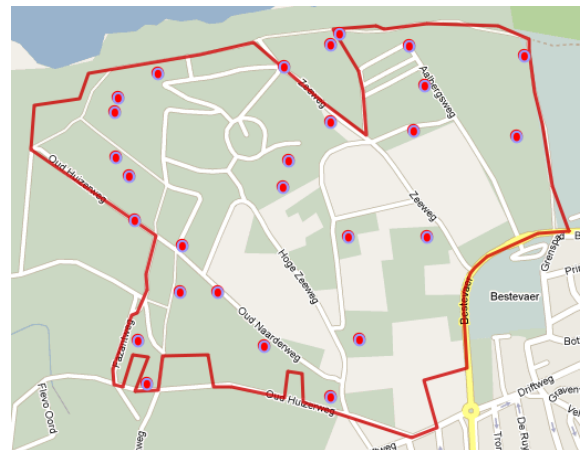
Merel

Nijlgans

Pimpelmees

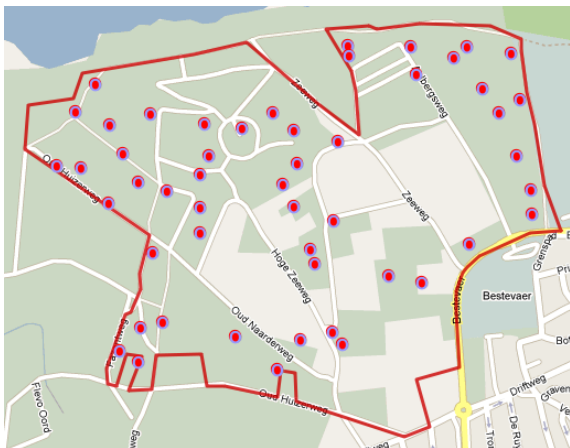
Putter

Ransuil

Roodborst

Staartmees

Tjiftjaf

Tuinfluitier

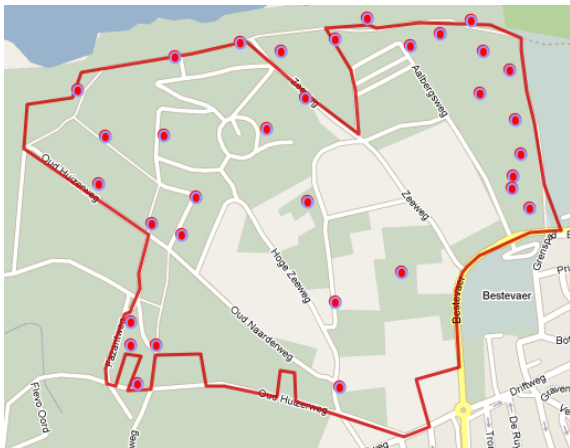
Turkse Tortel

Vink

Winterkoning

Witte kwikstaart

Zanglijster

Zwarte Kraai

Zwarte mees

Zwarte Specht

Zwartkop

